

Buenos Aires – Párizs – Miskolc

Szalay Lajos 110

SÜMEGI GYÖRGY

Museo de Artes Plásticas Eduardo Sívori, Buenos Aires, 2019. II. 9. – III. 10.;

Musée Bernard Boesch, Le Pouliguen, 2019. IV. 4. – VI. 30.;

Miskolci Galéria, 2019. VI. 22. – IX. 28.;

Chateau de Courcelles, Montigny, 2019. XI. 9. – 2020. I. 12.

*Én azt mondom, mindannyian Szalay
Lajos köpönyegéből bújtunk elő.*

SZÁSZ ENDRE

(KURÍR, 1992. MÁRCIUS 5.)

Bármely évforduló alkalmat kínál megemlékezésre: művekkel, programokkal megidézni az alkotót. A 110 évvel ezelőtt született képzőművészek egyikéről, Amerigo Tot szobrászművészről nemrég jelent meg Nemes Péter szobrászművész művészettörténeti hitelességű életrajza. Szalay Lajos is 110 éve látta meg a napvilágot, munkásságát, annak releváns részeit több helyszínen is bemutatták.

Budapest testvérvárosában, Buenos Airesben az itthoni legnagyobb Szalay-kollekciót birtokló Kovács Gábor Művészeti Alapítvány anyagából argentinai periódusát (1948–1960) tárták a közönség elé. A Párizsból 1948-ban Buenos Airesbe érkező Szalay először az ismeretlen nagyvárost járta rajztömbjével, és jellemző, meghatározó vizuális értéket képviselő városképi együtteseket (Colón Színház, El Cabilo, Belgrano, La Boca stb.) és eseményeket örökített meg. Ezekből 25 rajzát önálló kötetben is kiadta a város. A sorozat kezdő darabja a Savariában, Szombathelyen született Szent Márton, akiről a bevezetőben írta az alkotó: „azért jöttem, hogy köpenye oltalmába vegyen”. S jó sorsot kapott Szent Márton oltalmában: tanított a tucumáni állami egyetemen, kiállításokon szerepelt, és (folytatva az itthoni gyakorlatát) további két rajzkönyve jelent meg.¹ Tucumáni rajzgyűjteménye átfogó képet ad addigi munkásságáról. Az 1957-es pedig Baudelaire *A romlás virágai* illusztrációit és a *Szegény hazám* című, az 1956-os magyar forradalmat megidéző rajzciklusát adta közre. 1956-os rajzai további magyar és argentin kiadványokban szerepeltek,² e könyveit is bemutatták a kiállításon.

A korabeli argentin kritika szerint az argentin grafikában két korszak különíthető el: a Szalay előtti és a Szalay utáni periódus. Ugyanis tucumáni, majd Buenos Aires-i tanári működésével, korrektúráival s a bemutatott műveivel

meghatározó, az argentin rajzművészetben jól fölismerhető hatással volt (lásd Enrique Barilari munkásságát). Argentinai alkotói periódusában szabadon kísérletezett, készített litográfiákat, domborműveket, kompozícióit két ötvös vasdomborműbe tette át. A festőnek tanult és a budapesti Képzőművészeti Főiskolán festményeivel több hallgatói díjat nyert Szalay talán Argentinában festett a legtöbbet. Már nem a lassan száradó olajfestést, hanem a rajzoló alkatának jobban megfelelő, gyorsabb végeredményt adó akvarellt és temperát használta.

SZALAY LAJOS: *Magyar sors*, 1956 k., papír, akvarell, tus, 35,9×17,5 cm
Kovács Gábor Művészeti Alapítvány, HUNGART © 2019

SZALAY LAJOS:
A tiltott fa (Ádám és Éva), 1955 k.,
 papír, vegyes
 technika,
 37,9×38,2 cm
 Kovács Gábor
 Művészeti Alapítvány
 HUNGART © 2019

SZALAY LAJOS:
Faktúra III.,
 1950-es évek
 második fele,
 papír, vegyes
 technika,
 18,3×24 cm
 Kovács Gábor
 Művészeti Alapítvány
 HUNGART © 2019

SZALAY LAJOS: *Illusztráció* *Ciro Alegria Piedra y Cruz* című művéhez, 1950 k., papír, tus, 44,2×31,7 cm

Kovács Gábor Művészeti Alapítvány HUNGART © 2019

Mitológiai jelenetek, bibliai kompozíciók, fakturális kísérletek, stációképek és argentin szerzők műveihez készült szakrális tematikájú illusztrációk egyaránt készültek a műtermében. Mindezekből a KOGART-gyűjtemény tartalmazza és állította ki a leggazdagabb együttest – 78 kompozíciót – Buenos Airesben, Szalay életének fontos helyszínén.

Szalay Lajos 1930–31-ben, főiskolás időszakában fél évet töltött Párizsban, majd a béketárgyalások hivatalos rajzolójaként tartózkodott ott (1946–48). Ezekben az években rendszeresen, szinte hetente jelentek meg illusztrációi, s ezek alapján mondhatta állítólag róla Picasso: „A világ következő legnagyobb grafikusává valószínűleg egy magyar, akit Szalay Lajosnak hívnak.” Harmadjára ösztöndíjasként tért vissza Párizsba (1971. június – 1973. február). Ennek a termékeny alkotói időszaknak 25 műve került a kiállítás centrumába. Kompozícióin, legyenek akár mitológiai, bibliai (Dániel, Salome stb.) vagy hétköznapi ihletésűek, kiütözik egyéni stílusa, ahogy ő fogalmazott: a vonal deklinálása és konjugálása. Ugyancsak termékeny párizsi periódusához – noha a műveken nincs évszám – sorolhatók Pablo Neruda *A Macsu Pikcsu ormai* című kötetéhez³ kiadott rézkarc mellékletének előtanulmányai (13 rajz) a nap és az ember közvetlen relációjáról, a fény természetéről. A két központi sorozathoz a korai művek fölvezetőként csatlakoztak, s hozzájuk társult néhány lap a Kafka- és Baudelaire-sorozatból, valamint az 56-os rajzokból egészen az 1980-as keletkezésű művekig, bemutatva a teljes pályáivet.

A *vonal mestere* című tárlatot a Párizsi Magyar Intézet után még két helyszínen láthatta és láthatja a franciaországi közönség. Az argentin, izraeli, francia- és magyarországi magángyűjteményekből Sergio Moscona argentin képzőművész szervezte a kiállítást (százoldalas katalógus is készült hozzá, amelynek bevezetőjét Jean-Luc Bohl írta). Moscona 2012-ben Buenos Airesben már rendezett két fontos Szalay-bemutatót (*Lajos Szalay: La línea maestro*, Museo de Artes Plásticas Eduardo Sívori; *Lajos Szalay Dibujante e Ilustrador*, Museo del Dibujo y la Ilustración) – mindegyikhez hézagpótló katalógus is megjelentetett.

A KOGART-kollekció spanyol és angol nyelvű katalógusának magyar–angol változatát is kiadták *Szalay 110. Az argentin periódus* címen a Miskolci Galériában a Múzeumok Éjszakáján megnyitott, kissé redukált, 57 művet közreadó bemutatóra. Kivételes évforduló volt ez Miskolcon, mert Szalay születésének az évében, 1909-ben, vagyis ugyancsak 110 évvel ezelőtt nyerte el a város az önálló törvényhatósági jogot. A kettős jubileum különös akusztikát teremt, ugyanis 2018. április végén bezárták az 1992-ben megnyílt, állandónak tervezett Szalay-kiállítást a Petró-házban.

Szalay Lajos két jelentős rajzgyűjteményét adományozta Miskolc városának és 1988-as hazatelepedésekor további 450 rajzát magyarországi múzeumoknak – ajándékozó levele szerint azért, hogy „szülőházam iránt érzett szeretetemet és hálámát ezzel is kifejezzem”. Az adományához nem fűzött a művek állandó kiállításon való szerepeltetését meghatározó klauzulát. Ez annak fényében látszik fölerősödő hiánynak, hogy a Petró-ház termeit Szász Endre-művek foglalták el, amelyekhez az özvegye kikötéseket társított. Pedig Szász Endre még csak nem is dolgozott a Kondor-generáció tagjaival a miskolci grafikai műhelyben, művészetének semmiféle ottani kötődését nem sikerült kideríteni. Ugyanakkor saját nyilatkozata is ellentmond az állandó kiállításnak: „Szász-múzeumot nem akarok csinálni, azt ízléstelennek tartanám.”⁴ A Miskolc város által támogatott mostani bemutató megnyitóján azonban reményt keltő mondatok hangzottak el Vargáné dr. Pápai Ildikó jegyzőtől: „Szalay Lajos szellemi hagyatékának, kulturális örökségének és értékrendjének megőrzése Miskolc számára kötelesség, ugyanúgy bemutatása a nagyvilágnak, és új generációkkal való megismertetése is. E mostani kiállítás egy új korszak kezdete. Szalay Lajos iskolateremtő művészete újra megkapja a neki kijáró ismertséget, tiszteletet, és Miskolcnak egy újabb világraszóló értéke válik megismerhetővé.”

Miskolc a grafika fővárosává vált a grafikai biennálék és az alkotóház grafikai műhelyében létrejött grafikatörténeti jelentőségű alkotások sora – Kondor Béla, Pásztor Gábor, Csohány Kálmán, Lenkey Zoltán művei – révén. A szabadiskola centenáriuma s a Miskolci Művésztelep (ennek fölfedezettje Szalay) megalakításának évfordulója (2020) előtt a Miskolci Galéria új vezetése a krakkói és a csíkszeredai grafikai biennálékkal egy közép-európai képzőművészeti összefogást teremtett meg. Ehhez is fontos fundamentum Kondor Béla és Szalay Lajos (a tervek szerint ősszel visszaállításra kerülő) állandó kiállítása. Ahogy Kónya Ábel, a Miskolci Galéria igazgatója fogalmazott sokak egyetértésével: „annak örülnék, ha Szalay visszatérne”.

Jegyzetek

- 1 *Dibujos – Drawings 1937–1954*, Tucumán, 1954; *Dibujos – Drawings*, Buenos Aires 1957.
- 2 Például *Liras en las Catacumbas*, Buenos Aires, 1959.
- 3 Magyar Helikon, Budapest, 1974.
- 4 Koltay Gábor – Riskó Gábor: *Szász Endre*. Budapest, 1983, 99.